

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Projekti „ Uute noorte osalusvormide uurimine“ sisuaruanne

MTÜ Eesti Noorteühenduste Liit

Koostanud: Karl Jõgi

TALLINN 2016

Sisukord

1.Sissejuhatus	3
2. Eestis olemasolevad osalusvormid ja meetodid	7
2.1 Õpilasesindused	8
2.2 Üliõpilasesindused.....	9
2.3 Osaluskogud	9
2.4 Noorteorganisatsioonid.....	10
2.5 Noorteprojektid.....	12
Näited.....	12
2.5.1 Osaluskohvikud.....	12
2.5.2 Noorteparlament	13
3. Konverentsil esitatud osalusvormid ja osalemist toetavad meetodid	13
3.1 Osalemine läbi veebi.....	13
3.2 Noortele suunatud konkursid	14
3.3 Osalemine läbi meedialoome	15
3.4 Osaluse toetamine läbi uute meetodite õpetamise	16
3.5 Noorte mõttekojad	17
4. Konverentsilt välja jäänud osalusvormide ja osalusmeetodite näited	18
4.1 Osalemine läbi veebi.....	18
4.2 Osalemine läbi meedialoome	19
4.3 Osaluse toetamine läbi uute vahendite/meeotodite õpetamise.....	19
4.4 Noorte mõttekojad	20
5. Kokkuvõte	21
6. Lisad	22
Kasutatud kirjandus.....	30

1.Sissejuhatus

Aktiivse osalusega on võimalik muuta ja mõjutada ümbritsevat maailma. Saavutamaks noorte aktiivset osalust ühiskonnaprotsessides ning kasvatada neis osalusharjumust, on oluline, et noortele oleks tagatud mitmekülgsed ning nende vajadustest lähtuvad osalusvormid. Läbi piisava arvu ja mitmekülgsede osalusvormide on võimalik tagada soodne osaluspinnas kõikidele noortele.

Selle visiooni elluviimine on sätestatud ka noortevaldkonna arengukava 2014-2020 punkt 3.4-ga, mis teeb osalusvormide uurimise taustal noorte osalemisvõimaluse mitmekesistamise üheks riikliku tähtsusega küsimuseks. Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 kohaselt arendatakse ja toetatakse uusi noorte osalusvorme, et avardada osalust ja osaluse õppimist toetavaid meetodeid noortevaldkonna asutustes ja ühingutes. Erilist tähelepanu pööratakse noortejuhtide, noorsootöötajate ja erinevate valdkondade ametnike pädevuste tõstmisele.

Projekti “Uute noorte osalusvormide uurimine” eesmärgiks on uurida Eestis olemasolevaid osalusvorme ja nende tulemuslikkust ning kaardistada uusi võimalikke osalusvorme läbi välisriikide kogemuse. Läbi uute atraktiivsete osalusvormide on võimalik suurendada noorte soovi kui ka huvi, osaleda nende elu ning laiemalt ühiskonda puudutavates otsuste tegemises. Projekti uuringusse lisatakse kaardistus välisriikides edukalt toimivatest noorte osalusvormidest, mille tutvustamiseks korraldatati 11.-12. septembril 2015 rahvusvaheline konverents “Osalusvabrik”. Konverentsil andsid ülevaate välisriikides toimivatest osalusvormidest rahvusvahelised eksperdid, kelle igapäevatöö hulka kuulub noortega suhtlemine ja nende osalusaktiivsuse tõstmine. Välisriikide noorte osalusvormide uurimise juures keskenduti põhiliselt erinevates Euroopa Liidu riikides kasutusel olevate osalusvormide kaardistamisele, aga ka Ameerika Ühendriikides ja globaalsel tasandil olevatele noorte osalusvormidele. Konverentsi käigus läbiviidud töörühmade sisendi alusel koostatakse poliitikasoovitused noorte osaluse tõstmiseks läbi uute osalusvormide, mille aluseks on välisriikidest kogutud sisend. Selleks, et saavutada uuringu eesmäärke, kasutati ennekõike kvalitatiivseid uurimismeetodeid, fookusega dokumentide ja protsessi analüüsil. Kasutatud

metodoloogia võimaldab vaadata Eesti osalusvorme kui ka välismaal kasutatavaid noorte osalusvorme detailisemalt ja analüüsida neid kontekstipõhiselt.

Sissejuhatuses kasutatakse mõisteid “osalusvorm” ja “osalemine”. Mida aga selline definitsioon tähendab? Kirjandusest on võimalik leida kümneid erinevaid definitsioone noorte osalemise kohta. Üks laialdasemalt levinud osalust kirjeldavaid mudeleid on Roger Harti poolt loodud “Harti osaluse redel”¹, millest lähtuvad üldjoontes ka paljud teised mudelid ning definitsioonid antud valdkonnas. Harti definitsioon sätestab, et “osalusvorm on noorte organiseeritud või struktureeritud tegevuse vorm, mille eesmärgiks on otsustusprotsessides osalemine, nende mõjutamine või noort ümbritseva keskkonna mõjutamine.”

Noorte osaluse definitsiooni ja seletuse võib leida ka Eesti Noorteühenduste Liidu poolt koostatud uuringus “Ülevaade osalus kogude tegevusest ja osalus kogude tööd takistavate probleemide kaardistus piirkonniti”. Käesolev uuringu raames käsitletakse noori vastavalt Eestis kehtiva seadusandluse raames. Noorsootöö seadus sätestab noorte vanuseks Eestis 7-26. Euroopas käsitletakse noori kuni 30. eluaastani. Uuring käsitleb noorte osalust kui noorte kaasaraäkimist neid puudutavates otsustes kodus, koolis, kodulinnas või -vallas, maakonnas ning ka kogu Eestis, Euroopas ja üle maailma. Uuring eristab ka aktiivset osalust ja passiivset osalust, millest esimese puhul teevad noored ise otsuseid ja pakuvad lahendusi, näiteks võtavad osa noortevolikogude tööst. Passiivse osaluse puhul osaletakse ühiskonna poolt pakutavates tegevustes, näiteks võetakse osa mõne huviringi tegevusest. Osalus ja aktiivne kodanikuks olemine tähendab õiguste, eesmärkide, keskkonna ja võimaluste olemasolu ning noorte toetamist, et soodustada osalust ja mõjutada otsustusprotsesse nii, et luua seeläbi paremat ühiskonda.

Koos noorte osalusega kasutatakse noorte kaasamise mõistet. Osalus on üks kolmest kaasamise vormist. „Kaasamise all mõistetakse huvirühmade informeerimist, nendega konsulteerimist ning ka huvirühmade osalust otsustetegemise protsessis. Kaasamise eesmärk on tõsta otsuste kvaliteeti ja ühiskondlikku heakskiitu, suurendades mittetulundus-, era- ja avaliku sektori osalust otsuste ettevalmistamisel ja langetamisel.“ Noorte kaasamisega mõjutatakse noorte soovi osaleda ühiskonna elu mõjutamises. Mõisted „noorte sotsiaalne kaasatus“ ja „noorte sotsiaalne osalus“ on laiemad tähendusega, selle all mõeldakse noorte

¹ Hart R. A. Children’s Participation From Tokenism to Citizenship. Innocenti Essays, 4, 8. (http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf)

täisväärtuslikku kaasalöömist hariduses, tööturul ja sotsiaalses keskkonnas üldiselt. Selle vastandiks on sotsiaalne tõrjutus. Noorte osalusel on mitmeid vorme, näiteks vabatahtlik töö, osalemine mitte-formaalses õppes, noorelt-noorele koolitamine, kuulumine noorteorganisatsiooni ja selle tegevuse eest vastutamine mingis valdkonnas, kuulumine poliitilistesse noorteühendustesse, noortekogudesse ja teistesse osalus kogudesse, osalemine kampaaniaüritustel ja projektides, hääletamine või kandideerimine valimistel². Noorte kaasamisel tuleks mõelda ka efektiivse kaasamisjuhendi peale, kus on kaardistatud kaasamise üldeesmärgid, nagu miks kaasatakse, keda kaasatakse, millised on kaasamisetapid, kaasamise eesmärk ja kaasamisprotsessi tähtsajad.

Noorte osalust on vaja noortele endile selleks, et nad saaksid end kuuldavaks teha. Osalusdemokraatia võimaldab kodanikel ühiskonnaelus kaasa lüüa lisaks valimiskastide juures käimisele ka iga kord, kui mõnd olulist muudatust plaanitakse. See aitab võimukandjatel rahva soovidega paremini arvestada ja tagab selle, et kodanikud saavad ise oma elu mõjutada enam kui kunagi varem. Kaasamise hea tava näeb ette, kuidas peaksid riigiasutused seadusloome protsessi kodanikke kaasama, näiteks saab www.osale.ee veebilehel erinevate õigusaktide kohta ettepanekuid teha³.

Välja toodud definitsioonide alusel käsitleb projekt “Uute noorte osalusvormide uurimine” Harti definitsiooni noorte osalusvormide kohta, mis sõnastab, et osalusvorm on noorte organiseeritud või struktureeritud tegevuse vorm, mille eesmärgiks on otsustusprotsessides osalemine, nende mõjutamine või noort ümbritseva keskkonna mõjutamine. Sellest definitsioonist lähtuvalt analüüsiti projekti raames Eestis juba eksisteerivad noorte osalusvorme ja meetodeid ning kaardistati uusi potentsiaalseid osalusvorme välisriikides.

Lisaks noorte osaluse definitsioonile on Eestis on tehtud mitmeid uuringuid noorte osaluse kohta. Näiteks Euroopa sotsiaaluuring aastast 2012 toob ilmekalt välja statistika Eesti noorte

² Pärtel, K. (2013). Ülevaade osalus kogude tegevusest ja osalus kogude tööd takistavate probleemide kaardistus piirkonniti. Eesti Noorteühenduste Liit. Leheküljed 6-7. Kasutatud 10.12.2015, http://www.enl.ee/UserFiles/kasulikku/uuringud/ENL_2013_%C3%9Clevaade%20osaluskogude%20tegevusest%20ja%20osaluskogu%20t%C3%B6%C3%B6d%20takistavate%20probleemide%20kaardistus%20piirkonniti_KP%C3%A4rtel.pdf

³ Metstak, A., Notton, K., Martinson, M., Valge, M. & Reitav, U. Noorte kaasamine ja osalus. Käsiraamat. Kasutatud 10.12.2015, http://www.enl.ee/UserFiles/Osaluskogude%20k%C3%A4siraamat_2012.pdf

osalemise kohta: 61.1% osalenud noortest ei ole kunagi osalenud vabatahtlikus tegevuses, 18.7% osaleb selles harvemini kui korra 6 kuu jooksul.⁴

Sama uuring käsitleb ka noorte huvi poliitika vastu: 24.5% noortest pole poliitikast absoluutselt huvitatud, 51.2% noortest on poliitikast vähe huvitatud.⁵ Kõrvutades tulemused varasema ajaga (vt tabel 1), näeme, et vaatamata noortekogude arvu suurenemisele (2009. aastal 31 osaluskogu, 2016. aastal 82) osaluskogu⁶, ei ole noorte huvi poliitika vastu drastiliselt muutunud. Samas on näha väikest paranemist vabatahtlikus tegevuses osalemises: 2006 aastal vastas 77.3% vastajatest, et pole kunagi osalenud vabatahtlikus tegevuses, 2012 aastal oli vastav näitaja 61.1% (tabel 2). Samuti selgub Lastekaitse Liidu poolt 2014. aastal läbi viidud uuringust “Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis” ilmneb, et noortel on huvi kaasa rääkida näiteks koolielu puudutavates küsimustes: 75% noortest vastas “jah” küsimusele “Kas Sa tahad, et Sinu arvamust küsitakse koolielu korraldamise osas” ning küsides võrdlusgruppi kuulunud lastelt, kes olid läbinud koolituse laste õiguste kohta, oli protsent 97%, mis tõestab, et teadlikkus on üks võti suurema kaasatuseni.⁷

Tabel 1

Huvi poliitika vastu	Vanus (ESS)	2006	2008	2010	2012	2014
Väga huvitatud	15-26	3,9	5,7	2,9	2,3	3,5
Üsna huvitatud	15-26	24	25,3	18,7	21,9	28,6
Vähe huvitatud	15-26	52,3	53,2	55,8	51,2	48,8
Ei ole huvitatud	15-26	19,7	15,8	22,6	24,5	19,1
Kokku	15-26	100	100	100	100	100

(Allikas: *European Social Survey* 2006-2014)

⁴<http://www.noorteseire.ee/indicators/271#>

⁵<http://www.noorteseire.ee/indicators/258>

⁶ Eesti Noorteühenduste Liit „Osaluskogud ja nende arv“ 2016

Tabel 2

Vanus (ESS)	Vabatahtlikus tegevuses osalemine	2006	2012
15-26	Vähemalt kord nädalas	1.1	1.8
15-26	Vähemalt kord kuus	2.2	4.7
15-26	Vähemalt kord kolme kuu jooksul	3.6	3.4
15-26	Vähemalt kord kuue kuu jooksul	6.1	10.3
15-26	Harvemini	9.7	18.7
15-26	Mitte kunagi	77.3	61.1
15-26	Kokku	100	100

(Allikas: Noorteseire 2012 <http://www.noorteseire.ee/indicators/271>)

Noorte osalusvormide mitmekesistamine on olnud projekti keskne põhifookus, mille alusel on teadlikult keskendutud välismaiste kogemuste kaardistamisele, mida võiks kas pika- või lühiajaliste vormidena rakendada ka Eestis.

2. Eestis olemasolevad osalusvormid ja meetodid

Eesti noored saavad otsuste tegemisel kaasa lüüa, kasutades mitmeid selleks loodud formaalseid ja mitteformaalseid võimalusi. Näiteks on võimalik osaleda tegutsedes kohaliku taseme noortevolikogudes, maakondlikes noortekogudes, erinevates riigi ja omavalitsuse nõuandvates kogudes (nt Tallinna Noorte Nõukogu), eestkosteorganisatsioonides (nt Eesti Noorteühenduste Liit, Eesti Üliõpilaskondade Liit, Eesti Õpilasesinduste Liit), õpilas- ja üliõpilasesindustes, noorteorganisatsioonides ja mujal. Samuti on võimalik esitada arupärimisi, korraldada üritusi, kampaaniaid ja pikette ning avaldada avalikult arvamust. Täisealistel noortel on võimalik osaleda valimistel nii valides (kohalike omavalitsuse

⁷Lastekaitse Liidu uuring “Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis”
<http://www.entk.ee/sites/default/files/Laste%20ja%20noorte%20osalus%20ja%20kaasamine%20koolis.pdf>

volikogu, Riigikogu, Euroopa Parlamendi valimised) kui ka kandideerides kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel. Eestis on noortel võimalik osaleda erinevat tüüpi osaluskogudes, mille on loonud kas kohalik volikogu või noored ise. Noortel on võimalusi otsuste mõjutamiseks palju, neid tuleb vaid kasutada⁸. Alljärgnevalt on välja toodud osalusvormid Eestis, mis antud projekti raames on kaardistatud.

2.1 Õpilasesindused

Õpilasesindus on mitteformaalne kodanikualgatusel põhinev ühendus, mis annab teotahelistele õpilastele õiguse esindada ja kaitsta õpilaskonda nii koolis kui ka kooliväliselt.⁹ Samuti on õpilasesindusel seaduse järgi õigus arvamust avaldada kooli tähtsamate dokumentide muutmisel ning vastu võtmisel¹⁰, kaasa lüüa õppenõukogu töös¹¹, osaleda hoolekogu töös¹².

Eesmärk: Esindada noorte huvisid kooli juhtimises.

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: Noored, kes on huvitatud kooli juhtimises ning õpilaste huvide esindamises kaasa rääkimisest.

Kasusaajad: Kooli õpilased, kooli juhtkond, õpilasesinduse liikmed.

Kooskäimise vorm: Õpilasesinduse põhikirjas ette nähtud viis, enamasti õpilasesinduste koosolek.

Eesti Õpilasesinduste Liidul on kokku 162 liikmesõpilasesindust. Lisaks nendele on arvukalt ka õpilasesindusi, mis Eesti Õpilasesinduste Liidu liikmete hulka ei kuulu¹³. Õpilasesindused on noore elus esimene võimalus osalusdemokraatias kaasa lüüa. Õpilasesindused osalusvormina on Eestis laialt levinud ning leidnud oma koha ka seadusandluses. Eesti

⁸ Metstak, A., Notton, K., Martinson, M., Valge, M. & Reitav, U. Noorte kaasamine ja osalus. Käsiraamat. Kasutatud 10.12.2015, http://www.enl.ee/UserFiles/Osaluskogude%20k%C3%A4siraamat_2012.pdf

⁹ Nuut "Õpilasesinduse aabits" <http://www.valgapk.edu.ee/userfiles/%C3%95pilasesindus/%C3%B5pilasesinduse%20aabits.PDF>

¹⁰ Põhikooli ja Gümnaasiumi seadus §66, §67, §68

¹¹ Põhikooli- ja Gümnaasiumi seadus §72

¹² Põhikooli- ja Gümnaasiumi seadus §73

¹³ <http://opilasliit.ee/liikmed/> Kasutatud 20.03.2016

koolides on õpilasesindustel peamiselt kaks funktsiooni – õpilaste hääle esindamine koolis ning õpilaselu mitmekesistamine erinevate sündmuste näol.

2.2 Üliõpilasesindused

Osalusvormiks on üliõpilaste valitud esindus, mis esindab üliõpilaste huve kooli, instituudi, teaduskonda või muu struktuuriüksuse juhtivates kogudes.

Eesmärk: Esindada noorte huvisid ülikoolikooli, instituudi, teaduskonna või muu struktuuriüksuse juhtimises, korraldada tudengielu väljaspool .

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: Üliõpilased, kes on huvitatud üliõpilaste huvide esindamisest.

Kasusaajad: Üliõpilased, ülikooli juhtkond.

Kooskäimise vorm: Üliõpilasesinduse põhikirjas ette nähtud viis, enamasti esinduskogu koosolek.

Sarnaselt üldhariduskoolide õpilasesindustele toimivad ka Eesti ülikoolide juures üliõpilasesindused. Üliõpilasesindused annavad üliõpilastele võimaluse kaasa rääkida ülikooli puudutavates küsimustes. Üliõpilaste esindamine on Eestis samuti laialt levinud, Eesti Üliõpilaskondade Liidul on 14 täisliiget ning 5 vaatlejaliiget¹⁴. Täisliigete hulka kuuluvad kõik Eesti suuremad kõrgkoolid. Lisaks üleülikoolilistele üliõpilaskogudele, on ülikoolides ka madalamate tasemete üliõpilaste esindusorganid, seda instituudi ning teaduskonna/valdkonna tasemel. Üliõpilastel on seega võimalus kaasa rääkida kõigil ülikooli otsustustasemetel, mis tähendab, et üliõpilasesinduste tasemel on tegemist väga laiahaardelise osalusvormiga.

2.3 Osaluskogud

Noortevolikogu – valla- või linnavolikogu juures tegutsev noortest koosnev nõuandva õigusega osaluskogu¹⁵. Noortekogu on maakondlikul tasemel tegutsev noortest koosnev osaluskogu, mis annab noortele võimaluse oma huve kaitsta maakondlikul tasemel.

¹⁴ Eesti Üliõpilaskondade Liit http://eyl.ee/?page_id=32

¹⁵ Noorsootöö seadus §3 lõige 6

Eesmärk: Noortevolikogu eesmärgiks on arutada valla või linna pädevusse kuuluvaid noori puudutavaid küsimusi ning teha nende kohta ettepanekuid valla- või linnavolikogule ja valla- või linnavalitsusele, lähtudes noorte vajadustest ja huvidest¹⁶, kasutades selleks seaduses ette nähtud õigusi, näiteks konsultatsioonid noorsootöö korraldamisel¹⁷

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: Noored, kes on huvitatud kohaliku omavalitsuse ja/või maavalitsuse tasemel noorte huvide esindamisest.

Kasusaajad: Kohaliku omavalitsuse noored, osalusvormis osalevad noored, kohalik omavalitsus.

Kooskäimise vorm: Osaluskogu põhikirjas ette nähtud vorm, enamasti noortevolikogu ja selle kogude koosolekud, koostöö kohaliku omavalitsuse võimuorganitega.

Üle-Eestiline võrgustik maakondlikke noortekogusid ning kohalikke noortevolikogusid on ilmselt kõige laiahaardelisem ja mõjukam osalusvorm Eestis. Osaluskogud on väga erineva ülesehitusega ja koondavad enda alla õpilasi, üliõpilasi ja teisi aktiivseid noori. 2016. Aasta alguses oli Eestis 82 osaluskogu, mis ühendab 956 osaluskogulast. Osaluskogud on hea võimalus noorel inimesel kaasa rääkida olulistest küsimustes tema kodukohas. Samuti on läbi noortevolikogu võimalik kaasa lüüa ja ise elukoha parendamiseks midagi ette võtta. Osaluskogude süsteem Eestis on eeskujulik näide noortele demokraatliku osalusvõimaluse pakkumisest.

2.4 Noorteorganisatsioonid

Seaduse järgi on noorteühing mittetulundusühing, mille liikmetest vähemalt kaks kolmandikku on noored ja mille eesmärgiks on noorsootöö korraldamine ja läbiviimine¹⁸.

Eesmärk: Noorteorganisatsioonide peamine eesmärk on pakkuda erinevaid võimalusi noorte enesearengu teostamiseks ning läbi enesearengu suurendada noorte osalust. Mitmed noorteorganisatsioonid on loodud eeskätt just kindla huvigrupi huvide esindamiseks, näiteks Eesti Arstiteadusüliõpilaste Selts või BEST-Estonia.

¹⁶ Noorsootöö seadus §9 lõige 1

¹⁷ Noorsootöö seadus §8 lõige 4

¹⁸ Noorsootöö seadus §3 lõige 9

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: Kõigi noorteorganisatsioonide ulatuses on noorteorganisatsioonid suunatud kõigile huvitatud noortele. Spetsiifilisemalt on noorteorganisatsioonid suunatud konkreetsele ea- või huvigrupile.

Kasusaajad: Noored.

Kooskäimise vorm: Noorteorganisatsiooni dokumentides sätestatud kord. Tavaliselt liikmetele üldkoosolek, erinevad sündmused, töögruppide koosolekud, laagrid ja paljud muud võimalused.

Noorteorganisatsioonid on tõenäoliselt kõige mitmekesisem kategooria noorte osalusvormidest. Noorteorganisatsioonid pakuvad läbi väga erinevate teemade ja huvialade võimalusi noortele kaasa rääkimiseks nende jaoks olulistes küsimustes, osaleda probleempunktide lahendamisprotsessides.

Noorteorganisatsioonid varieeruvad nii oma suuruselt, meetoditelt, mida oma töös kasutatakse, oma olemuselt, mis on ühingu põhieesmärgid ning ka sihtrühmade löikes. Eestis tegutseb noorteorganisatsioone, mille ulatus ja mõju piirdub ühe kohaliku omavalitsusega, näiteks Tallinna Üliõpilaskondade Ümarlaud, mille liikmed on 11 Tallinna piires tegutseva kõrgharidusametuse üliõpilasesindust ning lahendatavad probleemid jäävad Tallinna sisse. On neid, mille liikmed koonduvad vaid ühte piirkonda, kui mille tegevuste mõju on üleriigiline, Näiteks Eesti Arstiteadusüliõpilaste Selts, mille liikmeteks on 312 peamiselt Tartus õppivat meditsiinitudengit, kuid mille eesmärk on, et kogu Eesti tervis edeneks. On ka noorteorganisatsioone, mis on omakorda katuseorganisatsioonid mitmetele teistele ühingutele, näiteks Eesti Skautide Ühing, millesse läbi piirkondlike rühmade kuulub üle 1200 noore. Noorteorganisatsioonide üldarvu kohta annab aimu Kärt Pärteli koostatud uuring¹⁹, kus küsitleti kõiki Eesti omavalitusi. Küsimustele vastas olemasolevast 229 omavalitsusest 102. Kokku loetleti 332 noorte organisatsiooni või üleriikliku organisatsiooni piirkondlikku klubi. Eesti Noorteühenduste Liidu võrgustikus on 2016. aasta 28. märtsi statistika järgi kokku 25 701 inimest.

Samuti on olemas mõned ebatraditsioonilised osalusvormid - noorte meediakanalid. Üle Eesti on erinevates piirkondades levinud noorte endi korraldatud tele- ja raadiosaated, koolilehed

¹⁹ Pärtel "Noorteühenduste kaardistus 2014"

http://www.enl.ee/siseveeb/tf.oigus/wrtandbafils/20144202141087957/Noorteuhenduste_Liit_kaardistus_loppraport_21.05_parandatud_1.docx

või maakonnalehe lisad. Kui mõni neist on vaid paari ilmunud saate või numbriga, siis on ka neid, mida tõeliselt võib osalusvormiks pidada, sest noored panustavad sellesse aastaid. Erinevate kanalite näidetena võib tuua TudengTV, mis teguteb aastast 2013; Otepää Gümnaasiumi kooliraadio aastast 1970; Tartu Ülikooli Üliõpilaskonna ajakiri Ole Rohkem. Läbi meedia tootmise arenevad nii noorte oskused kui tulevad enam esile noorte jaoks olulised teemad.

2.5 Noorteprojektid

Noorteprojektid on noortele suunatud ühekordsed või kindla aja tagant toimuvad projektid ja sündmused, mis annavad noortele võimaluse kaasa rääkida neid puudutavates küsimustes. Juba traditsioonilist riiklikku projekti võib laias laastus oma mõju ning ulatuse poolest kõrvutada osalusvormiga. Noorteprojektid loovad hea võimaluse osalemiseks ka noortele, kes muidu üheski organisatsioonis mingil põhjusel kaasa ei löö.

Eesmärk: Pakkuda noortele võimalust kaasa rääkida neid puudutavatel teemadel, tõsta esile teemasid, mis on noorte jaoks olulised, tutvustada noortele erinevate organisatsioonide tööd.

Sihtgrupp, kellele osalusmeetod suunatud on: Nii juba aktiivsetele noortele, kui ka noortele, kes igapäevaselt osalusvaldkonnas aktiivsed ei ole.

Kasusaajad: Noored.

Kooskäimise vorm: Enamasti üks või mitu suuremat sündmust, millele võivad eelneeda eelfoorumid, erinevad tasemed.

Näited

2.5.1 Osaluskohvikud (<http://www.enl.ee/et/Osaluskogud/Osaluskohvik>)

Eesti Noorteühenduste Liit koos maakondlike noortekogudega korraldab igal aastal Osaluskohviku nimelist arutelukonverentsi. Konverents on üles ehitatud maailma-kohviku stiilis, mis tähendab, et kindla aja tagant liiguvad konverentsil osalejad ühest teemalauast teise. Igas maakonnas on 4-5 ühist riikliku või laiema ühiskondliku tähtsusega lauda ning veel paar just antud piirkonna probleemidele suunatud teemapüstitust. Osaluskohviku eesmärk on kokku tuua noored ja otsustajad, et ühise arutelu tulemusena kogukonna elukvaliteeti parandada. 2015. aastal toimusid üleriigilised Osaluskohvikud juba 5. korda. 2015. aasta Osaluskohvikutest võttis osa kokku üle 1700 inimese, nende hulgas 273 otsustajat. Osaluskohvikud toimusid novembris ning detsembris.

2.5.2 Noorteparlament (<http://noorteparlament.lastekaitseliit.ee/>)

Tegemist on „101 last Toompeal“ noortefoorumist välja kasvanud ettevõtmisega, mille peamiseks eesmärgiks on kaasata 13.-26.aastaseid noori riiklikesse otsustusprotsessidesse ning anda neile seeläbi võimalus kaasa rääkida neid puudutavatel teemadel. Eemärgi täitmiseks kohtus Noorteparlament kaks korda aastas Riigikogus. Vahepealsel ajal viidi läbi ka avalikke foorumeid igas maakonnas. Kohtumistel Riigikogus töötas Noorteparlament viies erinevas komisjonis. 2014. aastal valiti soovijate hulgast välja parlamendi delegaadid, kes sündmuste kaudu noorte arvamust esindavad.

Lisaks mainitud traditsioonilistele suurtele projektidele toimub hulgaliselt ka erinevate noorteühingute poolt organiseeritud simulatsioone (näiteks Mudel Euroopa Parlament, Euroopa Noorteparlament, Tallinna Linnavolikogu simulatsioon), mis samuti annavad hea ettekujutuse otsustusprotsessidest ning noorte võimalustest neis kaasa rääkida.

3. Konverentsil esitatud osalusvormid ja osalemist toetavad meetodid

3.1 Osalemine läbi veebi

Osalusmeetod on internetis loodud osaluskeskkond, kus noorelt-noorele toimub info ja ideede vahetus neile olulistel teemadel.

Eesmärk: Eesmärgiks on noorte osalusvõimalus viia sinna, kus neid enam on - internetti ning seeläbi saada noorte noored kaasarääkima olulistel ning neid mõjutavatel teemadel.

Sihtgrupp, kellele osalusmeetod suunatud on: noored, kes kasutavad igapäevaselt internetti, ning end ning enda seisukohti selle vahendusel väljendavad (sh on väga tähtis grupp NEET noored).

Kasusaajad: Noorsootöötajad, kohalikud omavalitsused, ametiasutused, noorteorganisatsioonid, avatud noortekeskused

Kooskäimise vorm: Osalemiseks loodud veebikeskkond

Näide

3.1.1 Spunout.ie (www.spunout.ie)

Iiri noortele suunatud veebileht, mis on suures osas noorte enda loodud. Spunout.ie on väga hea näide sellest, kuidas noorte initsiatiivil ja professionaalse meeskonna toetusel luuakse väga kvaliteetset informatsiooni ning sotsiaalseid programme, mis puudutavad iga noore elu. Spunout.ie on keskendunud noorte tervisele. Klassifitseerub osalusmeetmena, sest noortel on võimalus nende jaoks aktuaalsetel teemadel vajalikku ning atraktiivset sisu luua, panustades nii eneste kui eakaaslaste elukvaliteeti. Veebileht kaasab noori lehega seotud otsustusprotsessidesse. Samuti on noortel võimalik oma lugusid ning arvamust veebilehel avaldada. Osalusvormina näeme sellisel võimalusel suurt potentsiaali, kuna noored saaksid senisest erineval viisil kaasa rääkida - luues sisu veebi, mida loeksid mitmed teised noored, arutades teemadel platvormil, mis on noorte jaoks kodune ja harjumuspärane.

3.2 Noortele suunatud konkursid

Osalusmeetodiks on erinevad regulaarselt toimuvad ning erinevate fookuste ning sisudega konkursid, milles osalejad on noored.

Eesmärk: Eesmärk on pakkuda erinevate huvidega noortele võimalust kaasa rääkida ning soovitusi teha mingil konkreetsetel teemadel. Eesmärgi täitmiseks on oluline osa see, et konkursi tulemusena selgitatakse välja parim(ad) tööd, kes saavad tunnustatud.

Sihtgrupp, kellele osalusmeetod suunatud on: noored, kes soovivad midagi konkreetset muuta või enda hobi/huvi/oskusega ühiskonda panustada.

Kasusaajad: Kohalikud omavalitsused, ametiasutused, noorteorganisatsioonid, avatud noortekeskused, noored üldiselt.

Kooskäimise vorm: Osalemiseks loodud konkursi raamistik - osalemise vorm ning juhised.

Näide

3.2.1 Youth Citizenship project (<http://foroige.ie/our-work/youth-citizenship/about-foroige-youth-citizenship-programme>)

Antud projekti näol on tegu väga menuka üleriigilise programmiga, mis kutsub noori üles mõnd oma kodukohas esinevat probleemi märkama, lahendama ning kogu tegevust analüüsima. Programmi keskmes on üleriigiline võistlus, kus kõik programmist osa võtavad klubid esitavad oma kodukohas läbi viidud projekti ning aasta lõpul toimub suur (auhinna)gala, kus parimad projektid saavad autasustatud. *Youth Citizenship Project* on Iirimaa edukalt toimunud mitmeid aastaid. Osalus antud projektis seisneb otseselt noort ümbritseva probleemi märkamises ja selle lahendamises. Projekti kodumaal on noored oma kodukohtades kaasa toonud suuri muutusi ning ülimenuka auhinnaga abil on osalust suudetud populariseerida suure hulga noorte seas. Täna Eestis sellist tsentraalselt koordineeritud programmi ei ole, näeme, et sarnane projekt annaks hea võimaluse tõsta esile ning populariseerida osalust, kui kultuuri, kui iga noore võimalust luua muutust enda ümber.

3.3 Osalemine läbi meedialoome

Osalusmeetod on erinevad meedia kanalid, kuhu on loodud osalemist toetav raamistik.

Eesmärk: Erinevate meedia loomete osalusvormi eesmärgiks on anda noortele vahend ning raamistik ja nende vahendusel noorte osalemise jõustamine.

Sihtgrupp, kellele osalusmeetod suunatud on: noored, kes on huvitatud erinevatest meedia vormidest ning läbi nende osalemisest.

Kasusaajad: Noored, meedia, ühiskond laiemalt.

Kooskäimise vorm: olenevalt rakendusviisist erinevas vormis koolitused, kohtumised (sh veebipõhised)

Näited

3.3.1 Backpack Journalism (<http://bpjournalism.eu/>)

Backpack Journalism sai alguse Erasmus + fondi raames toimunud projektist, mille aluseks on see, et piisavate teadmistega võib ka noor inimene mitte professionaalsete vahenditega olla ajakirjanik ning suunata tähelepanu ühiskonnas olulistele küsimustele, tuues nii kaasa muutusi. Projekti tuumaks on uute oskuste õppimine (näiteks meedialoome ja fotograafia), mida osalejad seejärel kasutaksid nende jaoks oluliste probleemide kajastamiseks, neile tähelepanu juhtimiseks. Tänapäevaks on projektist välja kasvanud osalusvorm, mida kasutatakse mitmel pool Euroopas. Noor piisavate oskustega ja motivatsiooniga suudab luua muutuse.

Struktuursel tasemel on võimalik noortele neid oskusi pakkuda ning julgustada noori probleemidele tähelepanu juhtima.

3.3.2 Tele- ja raadiomeedia loomine

Eesti noorte võimalus oma tele- ja/või raadiosaate näol luua audiovisuaalset meediat tuues sellega tähelepanu noorte jaoks olulistele teemadele. Kasutades ära noorte potentsiaalset huvi meedias kaasrääkimiseks ning meedialoomes osalemiseks annaks selline osalusvorm noortele võimaluse kõnetada teisi noori ning laiemalt kogu ühiskonda. Selline meetod oleks juhitud noorte grupi poolt, kes loovad sisu teistele noortele, neid kaasates. Osalusvormina pakuks see noortele senisest erineva võimaluse kaasa rääkimiseks - ei räägita enam pelgalt omavahel või poliitikutega, vaid noore hääl saab laiema kõlapinna meedias. Samuti toob sellise programmi loomine tähelepanu noorte olulisusele ning nende probleemide tähtsusele (näiteid Soomest, Lätist ja Kanadast).

3.3.3 Ristmeedia projekt

Noorte osalusele keskenduv ning kodanikuühiskonda propageeriv noortelt noortele mitmeid erinevaid meediate kasutatav meediaprojekt. Ühest küljest pakub täna passiivsele noorele teistsuguse võimaluse kaasa lüüa, teisalt toob noorteni sõnumi teistelt noortelt - kodanikuühiskonnas osalemine on oluline. Sisuliselt väga sarnane tele- ja raadiomeedia projektile. Erinevus seisneb erinevate meediumite kasutamises. Projekti raames selgus, et kui keskenduda vaid televisioonile või digimeediale jääb kõrvale suur osa potentsiaalseid võimalusi noortele osalemiseks, samuti noorteni jõudmiseks. Hea võimalus siduda mitmed eelnevalt mainitud projektid ning luua suurem programm, kus noored saavad läbi erinevate meediumide kõnetada teisi noori neile olulistel teemadel.

3.4 Osaluse toetamine läbi uute meetodite õpetamise

Eesmärk: Eesmärgiks on kaasata noori läbi millegi õpetamise või loomise ning selle protsessi käigus noortes osalemiseks vajaliku põhja loomine ning huvi tekitamine.

Sihtgrupp, kellele osalusmeetod suunatud on: kõik noored

Kasusaajad: Kohalikud omavalitsused, avatud noortekeskused, noored üldiselt, ühiskond üldiselt

Kooskäimise vorm: olenevalt rakendamise viisist - peamiselt koolitused, kus on suur rõhk ka rakenduslikult õppel.

Näide

3.4.1 Computer Clubhouse

Kogu tegevuse keskmeks on infotehnoloogia ning multimeedia võimalused. Noortel on võimalik vabalt tulla keskusesse ning vabatahtlike mentorite abiga õppida erinevaid neid huvitavaid 21. sajandi oskusi. Klubi üks olulisi väärtusi on see, et noored inimesed, kes seal oma oskusi arendamas käivad, kasutaksid oma saavutatud teadmisi teiste hüvanguks. Teisisõnu, noori suunatakse oma õpitud teadmisi kasutama ühiskonna või kogukonna hüvanguks. Osalusvormiks on võimalik pidada IT-keskuste/klubide võrgustikku, mis kaasaks laiemalt noori leidmaks probleemidele läbi tehnoloogiliste vahendite lahendusi – olgu selleks 21. sajandi pädevuste propageerimine või digitaalkampaaniate loomine noortelt noortele. Samamoodi, nagu see programm annab võimaluse noortele end arendada, on programmis osalevatel noortel võimalik tagasi anda oma kogukonnale, teistele omaealistele. Ülemaailmse kogemuse taustal saame julgelt väita, et kasutatav meetod on noortele huvipakkuv ja tõhus (<http://www.computerclubhouse.org/>) (vt ka *CoderDojo*).

3.5 Noorte mõttekojad

Osalusvormiks on mõttekoda, mis koondab noori, kelle eesmärk on kindla perioodi jooksul käsitleda üht või mitut noorte jaoks olulist probleemi, seda analüüsida ning teha suurema grupi noorte poolt heaks kiidetud ettepanekud otsustajatele, sarnanevad Eestis olemasolevatele osaluskohvikutele.

Eesmärk: Eesmärgiks on senisest sisulisemalt noorte probleeme käsitleda, nende kohta luua läbimõeldud ning hästi koostatud ettepanekuid otsustajatele.

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: Noored, kes on huvitatud noortepoliitikast, noored kes tahavad probleeme sügavamalt analüüsida.

Kasusaajad: Noored, noorteorganisatsioonid, teised noorte osalusvormid, aktiivsed noored, otsustajad.

Kooskäimise vorm: Mõttekoja liikmetel on üheaastane mandaat, mille jooksul nad õpivad vajalikud oskused info hankimise, analüüsimise, soovitude koostamise ja muu vajaliku kohta. Niinimetatud väljaõppeperioodi lõppedes valitakse teema, millega süvitsi tegeletakse ja mille

kohta vormistatakse ettepanekud, mis seejärel Noorteparlamendi vormis suures saalis hääletusele lähevad.

Näide

3.5.1 Think Tank

Sisuks on noorte mõttekoja loomine, mille eesmärgiks oleks teatava rotatsiooni käigus mõnele noorte jaoks olulisele teemale keskendudes luua küsimuse osas seisukoht, mis oleks representatiivne ning sisuliselt tugev. Eestis näeme selle kohta koostöös „Noorteparlament“ projektiga. Paljudes noorte osaluse projektides on hetkel suur probleem noortelt tuleva sisendi sisulise tugevusega. Noored ei ole käsitletatutel teemadel tihti eksperdid ning neil on palju muid tegevusi, millega nad igapäevaselt tegelevad. *Think-tanki* meetodi kasutamine annab võimaluse senisest tugevama ning sisuliselt kvaliteetsema, rohkem analüüsitud sisendi andmiseks noortelt otsustajatele. Võrreldes toimiva Noorteparlamendi projektiga on *Think Tanki* tugevusteks väiksem tuumikgrupp, kes senisest intensiivsemalt tegeleb sisendi loomisega. Loe edasi lisa 3 all.

4. Konverentsilt välja jäänud osalusvormide ja osalusmeetodite näited

Konverentsilt jäid välja uuringu raames kaardistatud osalusvormide ja osalusmeetodite head praktikad, mida ei käsitletud nii vähese ajalise ressursi tõttu kui ka praktika näite esitaja puudumise tõttu. Antud peatükk annab ülevaate kaardistatud osalusvormide/meetodite headest ning toimivatest näidetest.

4.1 Osalemine läbi veebi

Osalusmeetodiks on internetis loodud osaluskeskkond, kus noorelt-noorele toimub info ja ideede vahetus neile olulistel teemadel. Täpsemalt kirjeldatud punktis 3.1

Näited

4.1.1 Youth Debates

Youth Debates on veebifoorum, mis võimaldab noortel väidelda/arutleda nii oma riigis kui ka ülemaailmselt aktuaalsetel teemadel. Olemas on alagrupid pea igale riigile. Arutelust võtavad osa erinevate vaadetega noored - äärmuslikest vasakutest paremateni. Veebilehte haldavad vabatahtlikud noored, kes juhivad foorumit ja tegelevad üleskerkinud probleemidega.

Potentsiaalne kohtumispaik noortele, kes tahaksid arutada nende jaoks olulisi küsimusi. (<http://youthdebates.org>)

4.1.2 Ichmache Politik

Noorteplatvorm, kus noored saavad läbi interneti ning arutelude erinevatel teemadel anda sisendit nende jaoks oluliste probleemide kohta, misjärel poliitikud annavad noorte ideedele tagasisidet ning noored ise saavad ideede üle hääletada. Iga Saksamaa liidumaa noored tegelevad mõne konkreetse teemaga. Huvitav vorm, kuna poliitikud pannakse siinkohal nõuandja rolli, noored aga elluviija rolli. Annab noortele hea võimaluse aru saada ja ratsionaalselt kaaluda, millised probleemid, milliste vahenditega on lahendatavad.

4.2 Osalemine läbi meedialoome

Osalusmeetodiks on erinevad meedia kanalid, kuhu on loodud osalemist toetav raamistik. Täpsemalt kirjeldatud punktis 3.3

Näide

4.2.1 Y57 Media noorte raadiosaade

Käesolev on näide konkreetsest noorte meedialoome projektist

Noortel on *crowdfunding* põhimõttel töötavas raadios kord nädalas oma saade, kus räägitakse noori puudutavatel teemadel. Teemad varieeruvad tööhõivest ja tervishoiust kuni intervjuudeni muusikutega välja. Oluline on aktuaalsus noorte jaoks. Raadios mängitakse noortele suunatud muusikat ning eelkõige pööratakse tähelepanu kohalike noorte muusika propageerimisele. Üks näide raadiomeedia loomisest ja toimimisest noorte osalusvormina.

4.3 Osaluse toetamine läbi uute vahendite/meeotodite õpetamise

Täpsemalt kirjeldatud punktis 3.4.

Näited

4.3.1 Coderdojo

Noorte mitteformaalne programmeerimisõpetuse programm. Toimib võrgustikuna, kus vabatahtlikud eestvedajad saavad vajalikud materjalid programmi läbiviimiseks. Eesmärgiks noorte seas programmeerimise propageerimine ning läbi IT-pädevuste noortes ühiskonnateadlikkuse tõstmine. Üheks põhjuseks, miks programmi läbi viiakse, on lisaks IT-hariduse andmisele ka püüdlus lahendada olulisi probleeme või nendele tähelepanu juhtida, kasutades selleks just programmeerimisoskust, mis teeb sellest potentsiaalselt atraktiivse osalusvormi infotehnoloogiast huvitatud noortele(<https://coderdojo.com/>)

4.3.2 Girlswhocode (<https://girlswhocode.com/>)

Näide sarnasest osalusvormist Coderdojo ning Computer Clubhousega.

Ameerika Ühendriikides tegutsev organisatsioon, kes loob kogukondades võimalusi programmeerimisõppeks tüdrukutele, kasutades noortelt-noortele õppemeetodeid. Läbi ühise huvi saavad noored tegeleda nende jaoks oluliste probleemidega ühiskonnas, kogukonnas, nendele tähelepanu suunata. Sarnaselt *Computer Clubhouse* mudelile on Girlswhocode näidanud, et ühine areng ja noortesse panustamine ning selle läbi kogukonda panustamise edendamine on toimiv mudel.

4.4 Noorte mõttekojad

Osalusvormiks on mõttekoda, mis koondab noori, kelle eesmärk on kindla perioodi jooksul käsitleda üht või mitut noorte jaoks olulist probleemi, seda analüüsida ning teha suurema grupi noorte poolt heaks kiidetud ettepanekud otsustajatele, sarnanevad Eestis olemasolevatele osaluskohtvikutele. Täpsemalt kirjeldatud punktis 3.

Näide

4.4.1 Wij(K) in Verandering (Neighborhoods and 'we' are changing)

Sarnane varasemalt välja toodud Think-Tank mudelile, kus igal aastal võetakse neljast erinevast linnast Belgias ning Hollandis kokku 60 noort, keda kõigepealt koolitatakse, hiljem toetatakse ning suunatakse. Eesmärk on oma kogukonnas ühiskondlik, kogukondlik, poliitiline muutus üles võtta ja võimalusell ellu viia. Kõike seda pidevalt analüüsitakse ning

talletatakse videoblogidena. Alternatiivne mudel kogukondades noorte osaluse kasvatamiseks ja positiivse muutuse ellu kutsumiseks.

5. Kokkuvõte

Projekti “Uute noorte osalusvormide uurimine” eesmärgiks oli uurida Eestis olemasolevaid osalusvorme, kaardistada osalusvormide tulemuslikkust ja uusi võimalikke osalusvorme kui ka meetodeid, kasutades välismaa kogemust, et suurendada noorte soovi kui ka huvi osaleda nende elu ning ühiskonda puudutavates otsustes oleks suurem. Esimesena kaardistati kõige traditsioonilisemad ja pikemaajalised osalusvormid, mille antud uuringud olid õpilasesindused, üliõpilasesindused, osaluskogud, erinevates noorteorganisatsioonid kui ka noorteprojektid, osaluskohvikud, Noortepalament (101 last Toompeal) ja erinevad simulatsioon (Riigikogu simulatsioon). Kõigil nendel vormidel on pikaajaline praktika Eesti ühiskonnas noorte kaasamisel ja otsuste tegemisel.

Teisena uuriti välismaal erinevaid vorme, kuidas oleks võimalik noori üha rohkem otsuste tegemisse kaasata. Projekti raames leitud osalusvorme tutvustati ENLi esimesel rahvusvahelisel konverentsil “Osalusvabrik”, mis toimus 11.-12. september 2015 Tartus. Konverentsil andsid kuuete ENLi poolt kõige mõjusamaks välja valitud osalusvormile ja osalust toetavale meetodile tagasisidet ligikaudu 100 inimest (lisa 1). Konverentsil osalusvormide tagasisidestamise eesmärk oli uurida, kas pakutud osalusvormid oleksid Eesti nootele perspektiivikad ja võiksid aidata noorte osalusvõimalusi mitmekesistada ning seeläbi rohkem noori kutsuda osalema ühiskondlikes tegevustesse. Küsitluse tulemustest selgub, et peaaegu kõik esitatud osalusvormid olid konverentsil osalenud noorte arvates noorte osalust suurendavad vormid ja said seeläbi osalejate poolt positiivse tagasiside osaliseks.

Näiteks Eesti Rahvusringhäälingu telekanalite ETV ja ETV2 programmijuhtidega kohtudes nähti noorte poolt loodud telemeedia projektis potentsiaali, kui sellele leida motiveeritud tegijad ning hea sisu. Samuti nägid nad head võimalust noorte integreerimises mõnda Raadio 2 saatesse. Vaata Maailma SA esindaja oli nii *Computer Clubhouse* kui noorte veebilehe idee suhtes väga positiivselt meelestatud, nähti suurt potentsiaali noorte IT-oskuste ja huvi kaudu arendada ka ühiskonnas kaasa rääkimise oskust. ENTK ja EANK-i esindajatega kohtudes arutati *Computer Clubhouse* ning *Youth Citizenship Programme* võimalusi, mille aruteludes

selgus, et mõlemal osalusvormil oleks Eestis potentsiaali, küll aga on *Computer Clubhouse* idee väga kulukas, ning mitmeid sarnaseid programme *Youth Citizenship*ile juba toimumas. Ka Balti Meedia- ja Filmikooli (BFM) esindajad olid meediaga seotud ideede suhtes positiivsed, kuid nägid, et kõige mõjukam oleks mitmeid neid projekte ellu viia ühe ristmeedia projektina.

Minnes tagasi projekti noorte osaluse definitsiooni juurde, mis sätestas, et osalusvorm on noorte mis on noorte poolt organiseeritud või struktureeritud tegevuse vorm, mille eesmärgiks on tagada noorte kodanike õiguste kaitse, keskkonna ja võimaluste olemasolu ning soodustada osalust ja mõjutada otsustusprotsesse nii, et luua seeläbi paremat ühiskonda või noort ümbritsevat keskkonda. Selle definitsiooni alusel võib väita, et projektis välja toodud uued osalusvormid, nagu veebipõhised osalusvormid, *Youth Citizenship project*, *Backpack Journalism*, ristmeedia, *Computer Clubhouse* ja mõttekojad on kõik vormid, mis saaks rakendada Eestis selleks, et luua uuemaid struktureeritud tegevusvorme, mis aitaksid toetada noorte arengut, soodustaksid osalust ja mõjutada otsustusprotsesse ning seeläbi luua paremat noori ümbritsevat keskkonda. Osalusvormide detailne visioon rakendamise kohta on välja toodud eraldi koos poliitikasoovitustega (lisa 2).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et projekt “Uute noorte osalusvormide uurimine” andis ülevaate Eesti kõige traditsioonilisematest osalusvormidest ja esitas välismaalt saadud sisendi alusel võimalusel rakendada uuemaid struktureeritud osalusvorme noorte arengu toetamiseks.

6. Lisad

LISA 1 „Konverentsi tagasiside esitatud osalusvormidele ja osalemist toetavatele meetoditele“

11.-12. septembril toimunud noorte osaluse konverentsil “Osalusvabrik” andsid konverentsil osalenud 100 inimest tagasisidet esitlusele tulnud kuuetele potentsiaalsele uuele osalusvormile ja osalusmeetodile. Konverentsil tagasiside küsimise eesmärk oli uurida, kas meie püstitatud eeldus, et noorte osalusele aitaks kaasa meie leitud osalusvormide rakendamine Eestis vastab tõele või mitte. Küsitluse tulemustest selgub, et pea kõik ette kantud osalusvormid olid konverentsil osalenud inimeste arvates potentsiaalsed ja tõenäoliselt noorte osalust suurendavad lahendused/meetmed. Allpool on välja toodud kõigi esitletud osalusvormide tagasiside kokkuvõtted projekti kaupa.

Backpack Journalism

Kokkuvõttes nähti *Backpack Journalismis* head võimalust noori kaasata. Samuti kujunes välja selge arvamus, et selline osalusvorm avaldaks ühiskonnas tähelepanuväärset mõju. Toodi aga välja, et projekt ei pruugi olla kõigile noortele atraktiivne, mis tähendab, et motiveerimine peab olema üks osa suur osa projektist. Positiivsena nähti noorte toodetud sisendit kui alternatiivi massimeediale. Võib järeldada, et huvi enda arendamiseks vabatahtliku ajakirjanikuna on noortes olemas ning seda mitte isegi lühiajaliselt vaid pikema protsessi tulemusena. On näha, et noored oleksid valmis oma aega ja olemasolevaid teadmise sellise projektiga rakendama. On vaja lihtsalt tõuget alustamiseks.

Computer Clubhouse

Kokkuvõttes nägid osalejad *Computer Clubhouse*'i ideed pigem positiivselt ning pidasid vajalikuks sellise projekti Eestisse toomist. Projekti tugevustena toodi välja, et võimalik oleks kaasata ka neid noori, kes ei ole veel aktiivsed ning kuna IT- alased teadmised on tänapäeval vajalikud, siis aitaksid *Clubhouse*'id noori ka tööturul. Suurimaks nõrkuseks pidasid osalejad ressursside nappust ehk projekti kulukust ning vabatahtlike leidmist.

Eesti noortevaldkonnas tegutsevate inimeste tagasisidele toetudes näeme, et sellise osalusvormi rakendamine Eestis on pigem vajalik. Kindlasti on vaja enne alustamist läbi mõelda, kuhu keskused luua ning kuidas tagada projekti järjepidevus, samuti kuidas leida ja motiveerida vabatahtlikke. Läbi peaks rääkima ka konverentsi osalejate poolt pakutud koostööpartneritega. Tähelepanu peaks pöörama ka asjaolule, et mitmed osalejad ei pidanud antud projekti noorte osalusvormiks, vaid noorsootöö meetodiks ning ehk on võimalik *Computer Clubhouse*'i ideed arendada hoopis noorsootöö aspektist. Osalusvormiks on võimalik pidada IT-keskuste/klubide võrgustikku, mis kaasaks laiemalt noori leidmaks ühiskondlikele probleemidele läbi tehnoloogiliste vahendite lahendusi.

Ristmeedia

Kõikides vastanutes kujunes välja selgelt positiivne meelestatus ristmeedia projekti suhtes. Nähti, et selline osalusvorm suurendaks noorte osalust ühiskonna edendamisel ning seeläbi oleks ka ristmeedia projekti mõju küllaltki suur. Ohtudena nähti projekti liigset

laialivalgumist just selle suuremahulisuse ja väga erinevate platvormide pärast. Samuti toodi probleemina välja info üleküllust. Positiivse poole pealt nähti ristmeedias eelkõige võimalust kaasata neid noori, kes praegu on kõrvale jäänud. Nähti, et ristmeedia võib-olla tee väga erinevate oskuste ja huvidega noorteni jõudmiseks. Kokkuvõtteks võib öelda, et ristmeedia pakuks noortele võimalusi, mis praegu on jäänud kasutamata. Selles nähakse potentsiaalset võimalust noortevaldkonnas midagi muuta ning huvilisi ristmeedia projekti alustamiseks oleks samuti. Oluline on siinkohal see, et huvilised on väga erinevate oskuste ja taustaga, milles seisneb ka projekti üks idee. Nagu ka osalejate tagasisidest välja tuli, on oluline, et kogu projekt oleks ülesehitatud noortelt-noortele mudelile. Sellise mudeli järgimisel on noortel siiski tähtis teha koostööd oma eriala asjatundjatega. Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituut (BFM) saab selle osas palju aidata. Niisamuti Eesti Rahvusringhääling (ERR), kelle poolt toetus noorte oskuste arendamiseks on juba praegu olemas

Noorte veebileht

Kokkuvõttes olid konverentsil osalenud noortevaldkonna inimesed antud projekti osas pigem positiivsed, kuid toodi välja mitmeid nõrkusi ning murekohti, millele peaks enne projekti alustamist mõtlema. Üks suurimatest nõrkustest oli rahastusallikate leidmine ning veebilehe ajakulukas haldamine. Tugevustest toodi välja, et veebilehekülg koondaks kogu noortele vajalikku ja relevantset informatsiooni, samuti saaksid väga erinevate huvidega noored veebilehel teavet ning mõtteid vahetada.

Toetudes Iirimaa näitele ning Eesti noortevaldkonnas tegutsevate inimeste tagasisidele võib öelda, et sellist osalusvormi võiks ka Eestis rakendada. Antud projekti juures on aga suurimaks probleemiks see, et ka praegu eksisteerib mitmeid noortele mõeldud lehekülgi, kuid needki ei ole populaarsed. Seega tuleb täpselt läbi mõelda, mis võiks uue veebilehekülje järjepidevuse tagada.

Think Tank (Noorteparlament)

Think Tank osalusvormi elluviimine projekti „Noorteparlament“ läbi sai positiivse tagasiside. Leiti, et selline projekti on huvitav, seda oleks Eestile vaja ja sellel on väga suur mõju. Samas on Noorteparlamendil mitmeid nõrku kohti, nagu näiteks selle atraktiivsus mitteosalevate noorte seas, rahastusallikate järjepidevus, meediakajastuse puudus ning oht, et noored ei pühendu järjepidevalt töösse, mis võib tingida selle projekti mõjuulatus ei ole piisav.

Traditsiooniline meedia

Võib öelda, et osalejad nägid televisiooni ja sellega seotud erinevate osade kombineerimises suurt potentsiaali. Kindlasti suurendaks see ka kaasatud noorte hulka ning mõju ühiskonnale oleks samuti olemas. Kuna tegemist on üsna lihtsa ideega, siis leidub selle juures palju, mida noorte hüvanguks ära kasutada. Oluline on see, et toimuks koostöö ja teadmiste vahetamine noorte ning kogunud tegijate vahel. Peamise nõrkusena jäi siiski kõlama noorte tähelepanu köitmise keerukus. Oluline on leida teema, õige nurk ning õiged inimesed selle ellu viimiseks. Järelikult on sellisel projektil potentsiaali ning noorte toetus ning huvi asja vastu samuti olemas. Kuna tegemist on lihtsalt kontseptsiooniga, siis õigeid inimesi noori juhendama leida ei ole väga keeruline. Tähtis on sõnum, mida noored edasi anda tahavad.

Youth Citizenship Programme

Tagasiside programmile oli igast aspektist positiivne, seda peeti lihtsaks ja arendavaks. Nõrgimaks kohaks jäi osalusvormi mõju ühiskonnale ning noorte vähene motiveeritus selle ellu viimisel. Toetudes tagasisidele ja Iirimaa partnerite kogemusele leiame, et saame motiveeritust tõsta pannes suurt rõhku noorte tegevuse tunnustamisele nii üleriigilisel kui ka kohalikul tasandil. On oluline, et ka kohalikud otsustajad märkaksid ja tunnustaksid noorte tegevust. Noortele saab toeks olema kohalik noorsootõtaja ja erinevate programmis osalevad noored saavad üksteisega suhelda, jälgida teiste arengut ning motiveerida üksteist läbi blogide ning motiveerivate kokkusaamiste läbi.

Lisa 2 “Soovitused ja visioon osalusvormide rakendamiseks”

Backpack Journalism

Soovitus 1: *Backpack Journalismi* osalusvormi võiks Eestis kasutada meediahuviga noorte koolitamiseks. Koolitusprogrammi käigus saavad noored oskused ja teadmised, mis on vajalikud edasise osaluse suurendamiseks. Programm võiks olla avatud kõigile noortele ning noorte saadud oskusi saaks nad kasutada oma igapäevategevustes, samuti võiks projektis

osalenud noortele pakkuda väljundi teiste meediaprojektide raames, kus nad saavad oma oskusi ja nende jaoks olulisi teemasid kajastada.

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: laiemalt kogu ühiskond, kitsamalt noortevaldkond ja valdkonnas tegutsevad osapooled, sh meediavaldkonnas tegutsevad firmad kui ka inimesed.

Computer Clubhouse (IT-noortekeskus)

Soovitus 2: Näeme selle rakendust identsena sellega, kuidas seda tehakse juba olemasolevates *Computer Clubhouse*'des. Lisaks IT-noortekeskuse ruumide ja õpetuse olemasolule peaks looma selged kriteeriumid ja suunised sealsetele tegusatele noortele, et nad saaksid ja tahaksid omandatud oskusi rakendada kodanikuühiskonna edendamise võtmes. Selleks väljundiks võiks olla koostöö olemasolevate kolmanda sektori organisatsioonidega, kellel on olemas vajadus selliste oskustega noorte järele.

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: laiemalt kogu ühiskond, kitsamalt noortevaldkond ja valdkonnas tegutsevad osapooled, sh IT-firmad, infotehnoloogia start-up'd, IT õpetavad haridusasutused koolid.

Ristmeedia

Soovitus 3: Ristmeedia projektil näeme kaht väljundit. Esiteks, ristmeedia kui mõtteviisi, arusaama ja oskuse levitamist Eesti noorteorganisatsioonide seas, eesmärgiga anda neile oskus 21. sajandi meedia väljakutsetega toime tulla. Teise väljundina näeme ristmeediat kui riiklike, suurte ühenduste kampaaniate alusena. Ristmeedia raamistikku peaks kasutama ka teiste selles projektis välja toodud osalusvormide ühendamiseks (näiteks veebileht ja televisiooniprogramm).

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: laiemalt kogu ühiskond, kitsamalt noortevaldkond ja valdkonnas tegutsevad osapooled, sh meedafirmad, meediakanalid, ajalehed, turundusfirmad.

Noorte veebileht

Soovitus 4: Irimaa näitel on neil väga hästi toimiv veebileht, mis pakub noortele nende jaoks vajalikku informatsiooni, oma loo rääkimise kohta ning aruteluplatsi noortele olulistel teemadel diskuteerimiseks. Eesti noortel täna sellist "kohtumispaika veebis" ei ole. Samas on

olemas mitmeid veebilehti, mis on suunatud noortele (noorteportaal.ee, maakondlikud noorteportaalid), mis täna efektiivselt ei tööta. Selleks, et noorte veebilehe ideed edasi arendada, oleks vaja täpsemalt uurida, millised on noorte huvid ning millised oleksid potentsiaalsed lahendused atraktiivsuse probleemile. Kuna Eesti on väike riik, siis peaks selle veebilehe kvaliteedi ja atraktiivsuse tagamiseks olema tegemist ühisprojektiga mitmete noorteorganisatsioonide vahel.

Sihtgrupp, kellele osalusmeetod suunatud on: ühiskond laiemalt, kitsamalt noortevaldkond ja valdkonnas tegutsevad osapooled, sh otsustajad, poliitikud, eksperdid.

Think Tank (Noorteparlament)

Soovitus 5: *Think Tanki* metodoloogia rakendamist näeme Eestis „Noorteparlamet“ projekti raames. See tagaks kvaliteetse ja analüüsitud noorte sisendi nendele olulistel teemadel. Esimesed sammud on tehtud ka selle suunas, et tuleva aasta Noorteparlamendi projekti edasi arendada. Sellises vormis projekt vajab pidevat rahastust, et hoida enda juures professionaale, kes noortega töötavad ning programmi korraldavad.

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: ühiskond laiemalt, kitsamalt noortevaldkond ja valdkonnas tegutsevad osapooled, sh otsustajad, poliitikud, eksperdid.

Traditsiooniline meedia

Soovitus 6: Traditsioonilist meediat näeme rakendatuna kahes võtmes. Esiteks anda noortele süsteemne võimalus käsitleda nende jaoks olulisi teemasid mõnes raadiosaates, tõenäoliselt koostööpartneriks näiteks Raadio 2. Teise väljundina näeme noorte poolt loodud televisioonisaate loomist. Esialgu ei näe me täispika telesaate tootmise võimalust, kuid alustada saaks näiteks mõne veebi baasil tehtud sarjaga, mida näidataks eraldi rubriigina ka mõnes Eesti Rahvusringhäälingu telesaates. ERR on üles näidanud põhimõttelist huvi, seega atraktiivne on selline osalusvorm nii noortele, telekanalile kui ka vaatajatele.

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: ühiskond laiemalt, kitsamalt noortevaldkond ja valdkonnas tegutsevad osapooled, sh otsustajad, poliitikud, eksperdid, meediakanalid, ajakirjanikud.

Youth Citizenship programme

Soovitus 7: Programmi enda täielikku rakendamist Eestis me eesmärgiks ei sea, kuna käimas (tulemas) on mitmeid sarnaseid programme, nagu osaluskogude projektifond. Küll aga näeme, et antud osalusvormil on suuri eeliseid lihtsalt üksikute projektide rahastamise ees. Üleriigiline kampaania ning kajastus muudaks sellise kodanikuaktiivsuse vormi noortele atraktiivsemaks ning nähtavamaks. Seega, soovitame toimuvaid sarnaseid projekte muuta nähtavamaks, tuua välja parimad projektid ning teha kampaaniad “suureks”.

Sihtgrupp, kellele osalusvorm suunatud on: kohalik omavalitsus, noor, noorteorganisatsioonid, noortevolikogud, osaluskogud, otsustajad.

Kokkuvõtlikult võib väita, et projekti raames leitud mitmed osalusvorme võiks kaaluda kui võimalikke lahendustena näiteks mitte-aktiivsete noorte efektiivsemaks kaasamiseks. Uute osalusvormide teematikat tuleks käsitleda kategooriatena või teemadena noorte huvidest lähtuvalt ning leida noorte jaoks võimalikult atraktiivsed ning osalust võimaldavad meetodid iga kategooria kohta. Käesolev projekt annab selleks aluse, tuues mõnedes kategooriates välja hulga häid praktikaid, mida Eesti kontekstis võiks rakendada. Otsese jätkutegevusena näeme esimesi samme noorte televisiooniprogrammi loomiseks, sh rahastusallikate leidmine, sisu välja töötamine ning läbirääkimised partneritega. Esimesed sammud on tehtud ka projekti „Noorteparlament“ arendamiseks lähtuvalt *Think Tankide* vormist. Kaaluda võiks ka infotehnoloogiale keskenduva noortekeskus(t)e avamist. See annab mitmetele vähemkindlustatud noortele võimaluse õppida huvitavaid ja vajalikke 21. sajandi oskusi ning neid hiljem rakendada aktiivse kodanikuna. Ajaline raamistik sõltub eelkõige kontekstist kui ka olemasoleva plaani detailsusest, mille raames vormi rakendatakse soovitakse. Noortepoliitilistest teemadest võiks kaaluda siduda välja pakutud osalusvormid valimisea langetamisega, valmistaks veelgi efektiivsemalt noored ette 2017. aasta valimisteks ja anda uuendatud võimalusi kujundada noortele neile sobiv keskkond.

Lisa 3 “Noorte mõttekodadest ja võimalikust rakendamisest Eestis”

Mõttekoja all peetakse silmas uurimisinstitsiooni või organisatsiooni, mille peamiseks eesmärgiks on pakkuda välja lahendusi põletavatele probleemidele poliitikas, nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil. Noorte mõttekodasid kasutatakse ära kaardistamiseks noorte nägemust nende samade probleemidest ja et saada võimalikku sisendit lahenduste kohta.

Rahvusvaheliste näidetena võib esile tuua *Mastercard Foundation*’i noorte mõttekoja Aafrikas²⁰, Euroopa Noorteparlamendi vilistlaste mõttekoja²¹, *European Policy Center*’i juures tegutseva *FutureLab Europe*’i²² ja globaalne *challenge:future*²³.

Noorte koolitamine, nende edasine koordineerimine ja konkreetsete teemadega tegelemine nagu näiteks demokraatlikud väärtused, võrdsed võimalused, noorte tööhõive või euroopa identiteet viib publikatsioonide²⁴, manifestide²⁵ või tulevikuraamatu (*Future Book*)²⁶ loomiseni. Nende edasine rakendamine sõltub juba poliitikute ja otsusetegijate huvist teha koostööd noortega, kuid annab noortele, kes protsessis osalevad, platvormi enda mõtete edasiandmiseks ning läbi arutlusprotsessi paremad teadmised teemade osas, mida kätketi aruteludes. Mh kasvatab see noortes laiemas kontekstis tugevamat sidet Euroopa identiteediga ning enda sidumist Euroopa-üleste probleemide lahendamises.

Siin on mõned mõtted, kuidas oleks võimalik noorte mõttekodasid tuua Eestisse:

- **Kasutada ära olemasolevat noortevolikogude ja noortekogude süsteemi**, luues neile kõrvale noorte mõttekojad, kus noortekogulased ja noortevolikogulased saavad arutada ka globaalsetel teemadel ning kaasata mõttekodade liikmeks noori, kes ei saa näiteks linna/valda sisse kirjutamise põhjusel osaleda kohaliku noortevolikogu töös.
- **Lua mõttekojad täiesti eraldi süsteemina** ning sihtida just nendesse piirkondadesse (puhkudel näiteks mitme valla peale kokku), kus varasemalt on ebaõnnestunud noortevolikogude loomine kas noorte vähese aktiivsuse või kohaliku poliitikategemise tõttu.
- **Kasutada ära olemasolevat Osaluskohvikute süsteemi**, kus laudkonnateemad viiakse põhimõtte „mõttele globaalselt, tegutse lokaalselt“ taustal ellu – kodukoha probleemidele otsitakse lahendusi ka väljastpoolt ning nende tulemusel valmivad kaardistused lahendustest, mida on mujal kasutatud.
- **Kasutada ära juba loodud Noorteparlamenti ja Noorte Rahvakogu noortevolikogude, noortekogude ja noorte mõttekodade foorumina**, pannes nad kokku otsese sisendi andjana ENLile, ENTKle ja HTMile. See toimuks juba faasis,

²⁰ <http://www.mastercardfdn.org/2015-2016-youth-think-tank/>

²¹ <http://eyp.org/projects/eyp-think-tanks/>

²² <http://futurelabeurope.eu/>

²³ <http://www.challengefuture.org/>

²⁴ <https://issuu.com/eypinternational/docs/policy-paper-eyp-think-tank-2014-fi>

²⁵ <http://futurelabeurope.eu/read/items/futurelab-europes-manifesto-2016-reviving-democracy-for-a-citizens-led-europe.html>

²⁶ <http://www.challengefuture.org/futurebook/>

mil noorte mõttekojad on leidnud süsteemina rakendust ning on saanud toimida vähemalt mingi kindla perioodi.

Noorte Mõttekodade ellukutsumine vajab kindlasti veel põhjalikumat uurimist, kuid näeme potentsiaali just selles uues osalusvormis, sest annab mõttevabaduse (mida ilmselt puhkudel noortevolikogudes ei tunnetata, et on ka tegelikult olemas) võtta ette suuremad teemad väiksemate raamidega keskkonnas.

Kasutatud kirjandus

Eesti Noorsootöö Keskus <http://www.noorteseire.ee/indicators/239#>

Eesti Noorsootöö Keskus <http://www.noorteseire.ee/indicators/258>

Eesti Noorsootöö Keskus <http://www.noorteseire.ee/indicators/271#>

Eesti Noorteühenduste Liit (2016) „Osaluskogud ja nende arv“

Eesti Üliõpilaskondade Liit http://eyl.ee/?page_id=32

ESS Round 7: European Social Survey Round 7 Data (2014). Data file edition 1.0. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.

ESS Round 6: European Social Survey Round 6 Data (2012). Data file edition 2.2. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.

ESS Round 5: European Social Survey Round 5 Data (2010). Data file edition 3.2. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.

ESS Round 4: European Social Survey Round 4 Data (2008). Data file edition 4.3. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.

ESS Round 3: European Social Survey Round 3 Data (2006). Data file edition 3.5. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.

Hart R. A. Children's Participation From Tokenism to Citizenship. Innocenti Essays, 4, 8. (http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf)

Lastekaitse Liidu uuring “Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis”
<http://www.entk.ee/sites/default/files/Laste%20ja%20noorte%20osalus%20ja%20kaasamine%20koolis.pdf>

Metstak, A., Notton, K., Martinson, M., Valge, M. & Reitav, U. Noorte kaasamine ja osalus.

Käsiraamat. Kasutatud 10.12.2015,
http://www.enl.ee/UserFiles/Osaluskogude%20k%C3%A4siraamat_2012.pdf

Noorsootöö seadus §3 lõige 6

Noorsootöö seadus §9 lõige 1

Noorsootöö seadus §8 lõige 4

Noorsootöö seadus §3 lõige 9

Nuut “Õpilasesinduse aabits”

<http://www.valgapk.edu.ee/userfiles/%C3%95pilasesindus/%C3%B5pilasesinduse%20aabits.PDF>

Pärtel “Noorteühenduste kaardistus 2014”

http://www.enl.ee/siseveeb/tf.oigus/wrtandbafils/20144202141087957/Noorteuhenduste_Liit_kaardistus_loppraport_21.05_parandatud_1.docx

Pärtel, K. (2013). Ülevaade osaluskogude tegevusest ja osaluskogude tööd takistavate probleemide kaardistus piirkonniti. Eesti Noorteühenduste Liit. Leheküljed 6-7. Kasutatud 10.12.2015,

http://www.enl.ee/UserFiles/kasulikku/uuringud/ENL_2013_%C3%9Clevaade%20osaluskogude%20tegevusest%20ja%20osaluskogu%20t%C3%B6%C3%B6d%20takistavate%20probleemide%20kaardistus%20piirkonniti_KP%C3%A4rtel.pdf

Põhikooli ja Gümnaasiumi seadus §66, §67, §68

Põhikooli- ja Gümnaasiumi seadus §72

Põhikooli- ja Gümnaasiumi seadus §73

<http://opilasliit.ee/liikmed/> Kasutatud 20.03.2016